

ВСТУП

І. ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

*Викладати літературу треба так, щоб учень
сприйняв художній твір, як дивну, чудову музику.*

Василь Сухомлинський

Мета шкільного вивчення української літератури:

- формування гуманістичного світогляду старшокласників, долучення їх засобами художньої літератури до загально-людських і національних цінностей;
- виховання національно свідомих громадян України;
- естетичний розвиток учнів, підвищення їх загального культурного рівня та розширення культурно-пізнавальних інтересів;
- сприяння всебічному розвитку школярів, їх духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації в сучасному світі.

Принципи літературної освіти:

- ціннісного підходу,
- толерантності,
- мультикультуралізму,
- наближення викладання літератури в школі до реалій і проблем сьогодення,
- іманентності,
- вивчення літератури в контексті розвитку культури й мистецтва,
- використання знання різних мов і перекладів,
- компаративності,
- діалогізму,
- цілісного підходу.

✓ ***Для осучаснення змістового компонента, актуалізації компетентнісного підходу, надання вчителіві***

методичної допомоги під час вивчення програмових тем запропоновано рекомендаційну рубрику «мистецький контекст» (МК).

- ✓ *Вивчення української літератури також відбувається із залученням міжпредметних зв'язків — МЗ (українська мова, історія, зарубіжна література, образотворче мистецтво, музика тощо).*

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МОДЕЛЮВАННЯ СУЧАСНОГО УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ

Згідно з Концепцією «Нова українська школа» на уроках української літератури:

1) реалізовуємо наскрізні лінії:

- екологічна безпека,
- сталий розвиток,
- громадянська відповідальність, здоров'я і безпека,
- підприємливість, фінансова грамотність,

2) реалізовуємо змістові лінії:

- емоційно-ціннісну,
- компаративну,
- літературознавчу,
- культурологічну,

3) формуємо ключові компетентності:

- спілкування державною мовою,
- спілкування іноземними мовами,
- математичну компетентність,
- компетентності в природничих науках і технологіях,
- інформаційно-цифрову компетентність,
- уміння вчитися впродовж життя,
- ініціативність і підприємливість,
- соціальну та громадянську компетентності,
- обізнаність та самовираження у сфері культури,
- екологічну грамотність і здорове життя.

ОСНОВНІ ТИПИ УРОКІВ У 5-11 КЛАСАХ

Наказ МОН України № 405 від 20.04.2018	Є.А. Пасічник. <i>Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. Київ, 2000.</i> <i>Принцип класифікації — за характером основних дидактичних завдань</i>
урок формування компетентностей	урок засвоєння нових знань і розвиток на їх основі вмінь і навичок (Є.А. Пасічник)
урок розвитку компетентностей	урок творчої, мистецької діяльності учнів (В.І.Токмань)
урок перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей	урок контролю знань, умінь і навичок (Є.А. Пасічник)
урок корекції основних компетентностей	урок узагальнення і систематизації знань (Є.А. Пасічник)
комбінований урок	

ДОДАТКОВІ ТИПИ УРОКІВ У 5-11 КЛАСАХ (НАКАЗ МОН УКРАЇНИ № 405 ВІД 20.04.2018)

Для закладів загальної середньої освіти II СТУПЕНЯ:

- інтерактивні уроки (урок-«суд», урок — дискусійна група, урок з навчанням одних учнів іншими), інтегрований урок, проблемний урок, відеоурок, екскурсія, віртуальна подорож, семінар, конференція, форум, спектакль, брифінг, квест тощо.

Для закладів загальної середньої освіти III СТУПЕНЯ:

- екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки, (урок-«суд», урок-дискусійна група, урок з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемні уроки, відеоуроки, прес-конференції, ділові ігри тощо.

ЕТАПИ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ:

- мотиваційний (з'ясування чи забезпечення емоційної готовності, актуалізації суб'єктного досвіду, опорних знань),
- цілевизначення і планування,
- опрацювання навчального матеріалу,
- рефлексійно-оцінювальний (рефлексія, оцінювання результату, процесу діяльності та пов'язаних із нею емоцій і почуттів)

МЕТОДИЧНИЙ АРСЕНАЛ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ:

- технологія особистісно зорієнтованого навчання літератури (А. Фасоля),
- технологія розвитку критичного мислення засобами читання й письма (І. Загашев, О. Пометун),
- технологія стратегіального підходу до читання (Н. Сметанникова),
- технологія акмеологічного читання (В. Бородіна),
- технологія задачного підходу (Г. Граник, Л. Концева),
- мультимедійні та інформаційно-комунікаційні технології (Г. Бійчук),
- проєктні методики (Л. Чеховська),
- методи ситуативного моделювання,
- ейдетичний метод,
- метод дебатів,
- інтерактивне навчання (О. Пометун),
- синергетико-евристичне навчання (Л. Нежива),
- естетизація навчання (С. Жила),
- філософізація навчання (Ю. Бондаренко),
- компаративне навчання (А. Градовський),
- креативне навчання (О. Куцевол),
- технологічне навчання (А. Ситченко),
- психологізація навчання (В. Уліщенко),
- екзистенційно-діалогічне навчання (В. Токмань),
- структуральне навчання (В. Шуляр).

Цифрові методи організації читацької діяльності	Інноваційні методи формування й перевірки рівня читацької компетентності	Залишаються в активному вжитку
• перевернутий клас • робота з хмарними технологіями • створення буктрейлерів коміксів, постерів, буклетів, логотипів, комп'ютерних презентацій • моделювання індивідуальної навчальної програми	• метод проєктів, • портфоліо • ігрові • інтерактивні технології • дебати • програма «Читання і письмо для розвитку критичного мислення»	• евристичний метод, • проблемно-пошуковий метод • дослідницький метод • лекція(вступна, настановна, біографічна, оглядова, підсумково-узагальнювальна) • бесіда (репродуктивна, евристична, актуалізаційна) • самостійна робота • різні види читання тощо

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄВОГО І ТВОРЧОГО ШЛЯХУ ПИСЬМЕННИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мотиви вивчення життєпису письменника

1. Ознайомлення з епохою, у якій жив письменник, її культурою та мистецьким життям.
2. Наведення міжчасових літературних та міжпредметних зв'язків.
3. Пошук додаткової інформації для розуміння творчості письменника.

4. Використання біографічних фактів із життя письменника як прикладу для морального та світоглядного виховання учнів.

Принципи вивчення життєпису

1. Вивчення біографії в нерозривному зв'язку з творчістю.
2. Вивчення біографії як підготовки до сприймання твору.
3. Вивчення біографії в нерозривному зв'язку з епохою.
4. Постановка конкретних специфічних завдань, що впливають з особистого життя та творчості того чи іншого письменника.
5. Акцентування уваги на неповторності кожного життєвого шляху.
6. Усебічне освітлення особистості митця як живої людини з притаманними їй рисами характеру.
7. Усебічне освітлення діяльності митця.

Джерела вивчення біографії

1. Написане самим письменником: автобіографія, щоденник, записники, епістолярій.
2. Написане його сучасниками: спогади, листи, присвяти, літературно-критичні статті, промови.
3. Написане науковцями: біографії, огляди творчості.
4. Написане письменниками: біографія, художній епос, драма, ліро-епос, лірика, есе.

Види робіт для вивчення життєвого і творчого шляху письменника

- розв'язування і складання кросвордів;
- проведення віртуальних екскурсій;
- складання ментальної карти;
- складання «лінії долі» письменника;
- представлення пошуково-дослідницької діяльності учнів у вигляді презентації, ейдос-конспектів, панорами подорожей письменника, альманаху з репортажем;
- покадрова розробка мікрофільму про життєвий і творчий шлях митця;

- веб-квести, тестування на знання й усвідомлення життєвого та творчого шляху письменника.

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Типи аналізу літературного твору

- Текстуальний,
- асоціативний,
- естетичний,
- психологічний,
- традиційний,
- стилістичний,
- проблемно-тематичний.

Шляхи аналізу літературного твору

- “Услід за автором”,
- пообразний,
- комбінований
- проблемно-тематичний.

Етапи аналізу літературного твору

1. Підготовка до сприйняття твору.
2. Читання тексту. Навчальна пауза.
3. Підготовка до аналізу. Словникова робота. (методисти Є. Пасічник, 3. Рез минають цей етап).
4. Аналіз літературного твору.
5. Підсумковий етап.

Схема аналізу драматичного чи епічного твору

1. Стислі відомості про автора.
2. Історія написання і видання твору.
3. Життєва основа твору.
4. Жанр.
5. Конфлікт.
6. Тема, ідея, проблематика твору.

7. Композиція твору, конфлікт, особливості сюжету, їхня роль у розкритті проблем.
8. Значення позасюжетних елементів (епіграфи, авторські відступи, присвяти, назви тощо).
9. Система образів, творення характерів.
10. Мовностильова своєрідність твору.
11. Підсумок (художня цінність твору, значення для процесу).
12. Власна думка.

Схема аналізу ліричного твору

1. Стислі відомості про автора (*передовсім ті, що допоможуть краще зрозуміти специфіку твору*).
2. Історія написання і видання твору (*у разі потреби*).
3. Жанр твору (*пейзажна, громадянська, інтимна (родинна), релігійна лірика тощо*).
4. Провідний мотив твору.
5. Композиція твору. *У ліричному творі сюжет відсутній, натомість увага зосереджується на певному почутті. Виділяють такі композиційні етапи почуття:*
 - *вихідний момент у розвитку почуття;*
 - *розвиток почуття;*
 - *кульмінація (можлива);*
 - *резюме, або авторський висновок.*
6. Ключові образи твору (*найчастіше визначальним у ліриці є образ ліричного героя — це умовна дійова особа, думки й почуття якої розкриваються у ліричному творі*).
7. Мовні засоби, які сприяють емоційному наснаженню твору (*йдеться про лексику, тропи, фігури, фоніку*).
8. Версифікація твору (*рими, спосіб римування, віршовий розмір, вид строфи*), її роль у розкритті провідного мотиву.
9. Підсумок.

Лайфхаки аналізу літературного твору

1. Ідейно-тематична основа, проблематика.

Тема	Мотив (у ліричних творах)	Проблема	Ідея (основна думка, про- відна думка, концепт) — в епічних і драматичних творах
Формулюємо називним реченням.	Формулюємо називним реченням.	Формулюємо у формі запитання, або одним словом чи протиставним поняттям.	Формулюємо у формі відповіді на запитання-проблему.
Явища, поняття, які знайшли своє відображення у творі.	Які думки, почуття спричинили появу вірша?	Складне питання, що порушується автором.	Відповісти так, як відповів би сам автор, визначити оцінку, яку дав автор.
Історія нації, внутрішній світ людини.	Краса вірності, туга за молодістю	Якою повинна бути людина?	Ідея-заклик, ідея-заперечення, ідея-ствердження.
Тематика	Лейтмотив	Проблематика	

2. Враження — асоціації.

- *Понятійна таблиця. Що я побачив (кольори)? Що я почув(звуки)? Що я відчув?*
- *Словничок подвійних нотаток(позитивні та негативні емоції)*
- *Асоціативний «кущ» , «ґроно»*

- *Схема на основі асоціацій: з поетичним(мистецьким) твором, з життям письменника, з власним життям*

3. Виразне читання поезії.

- *Мета: навчити вдумливо, виразно читати поетичні твори.*
- *Художня партитура ліричних творів: наголоси, паузи, інтонаційні малюнки.*

4. Ліричний герой.

- *Алгоритм характеристики героя: думки-почуття-переживання*
- *Словесний портрет: яким ви уявляєте героя, що символизує деталі зображення, які фарби використаєте у змалюванні?*
- *Метод «ПРЕС»: назвіть характеристику героя, чому, зробіть висновок.*

5. Текстуальний аналіз.

- *«Бортовий журнал (цитата й аналіз)»; «Товсті» та «тонкі» запитання» « Запитаймо один одного», «Фішбоун»*

6. Мовно-виражальні засоби:

- *звукові (евфонічні): асонанс, алітерація, звуконаслідування,*
- *лексичні: неологізми, архаїзми, діалектизми, макаронічна мова,*
- *тропи: епітет, метафора, уособлення, гіпербола, порівняння, метонімія, оксюморон (оксиморон), синекдоха, символ, перифраз, градація,*
- *стилістичні фігури (фігури поетичного синтаксису): тавтологія, анафора, епіфора, кільце (обрамлення), рефрен (приспів), інверсія, паралелізм, риторичні фігури.*
- *Мистецький контекст, міжпредметні зв'язки (перегляд мистецьких творів).*
- *Власна творчість (сенкан, есе, фанфік, аудіовізуальний твір тощо).*